

ПРОЕКТНО-БАЗИРАНОТО ОБУЧЕНИЕ И ПРИЛОЖЕНИЕТО МУ В ЧАСОВЕТЕ ПО РЕЛИГИЯ

Илонка Стоянова, Дарина Мавродиева-Кючукова, Ирина Владимирова

PROJECT-BASED LEARNING AND ITS APPLICATION IN RELIGION CLASSES

Ilonka Stoyanova, Darina Mavrodieva–Kyuchukova, Irina Vladimirova

***Abstract:** To succeed in today's society, students need not only to be educated at school but also to be properly prepared, i. e. they need to master basic skills and key competences such as digital competence, learning skills; initiative and entrepreneurship; cultural awareness and creative expression, etc. One effective method for their development is project work. Project-based learning is an innovative learning model that changes the concept of teaching itself. This report briefly discusses the main characteristics, stages and advantages of project-based learning, highlights its application in religious education and offers a model of a project on the theme "The temple in my native land" implemented with primary school students studying in the school "Orthodox Christian values and traditions".*

***Key words:** project-based learning, ICT, religion, project, e-booklet, temple*

<https://doi.org/10.46687/POZH5234>

Въведение

Основните приоритети на съвременното училище са подобряването на качеството на образованието, образователните иновации и високите постижения. Класическите форми и методи на обучение не са привлекателни за учениците и стават все по-малко ефективни. По тази причина се отделя по-голямо внимание на модерните интерактивни методи на обучение и интегрирането на информационните и комуникационните технологии.

Един от инструментите, чрез които иновациите навлизат в практиката, за да я трансформират, са проектите. Тяхната ефикасност е измерима колкото с високите учебни постижения, толкова и с напредъка в социалното съзряване и развитие на всички ангажирани в процеса на обучение субекти (Nikolaeva 2012: 25).

Настоящата публикация има за цел да изясни основните характеристики и предимствата на метода на проектите и в частност приложението му в урока по религия. За целта се представя един модел на реализиран проект на тема „Храмът в моят роден край“. Очертани са същността на модела, организацията на обучението и са представени практическите задачи, включени в изпълнението на проекта.

Проектно-базираното обучение

В обучението работата по учебен проект или проектно-базираното обучение е цялостна стратегия за активизиране на познавателния потенциал на учениците. То разкрива широки възможности за личностно мотивиран и конструктивен процес на усвояване на знания и предполага интензивно, целенасочено и „умно“ използване на ИКТ, т.е. при него интердисциплинарния подход е задължителен за цялостно и задълбочено проучване на темата (РВО).

Много автори определят проектната дейност като алтернатива на традиционното обучение, която има доказано положително влияние и се приема

добре и с желание от учениците. При този метод се постига многообразие в преподаването и обучението, а постоянно променящите се обстоятелства, задачи, истории и сценарии, близки до реалния живот и обкръжаващата среда, стимулират и мотивират учениците за активно участие в образователния процес. „Чрез метода на проекта и с помощта на ИКТ се създава актуална учебна комуникационна система, адекватна на изискванията за модерно образование с практическа насоченост“ (Stefanova).

Проектно-базираното обучение има четири основни характеристики: учениците овладяват знания, разрешавайки проблеми, с каквито могат да се сблъскат в реалния живот; учениците имат по-голям контрол над процеса на учене; учениците работят заедно, в групи; ролята на учителите е на консултанти, те действат като инструктори и помощници в процеса на изследването и оценяването на проекта.

Проектно-базираното обучение има огромен потенциал на метод, развиващ ключовите компетентности (включени и в новите учебни програми) и уменията на XXI век. Уменията, които би следвало да притежават ученици и учители при проектно-базираното обучение, са умения за работа по проект – умения за планиране, организиране и осъществяване на проектната дейност и за представяне и оценяване на крайния резултат от нея; дигитални умения, което включва и информационна грамотност, и социални умения – умения за общуване, както в реална, така и в дигитална среда (Dimitrova 2021: 138).

Проектите, които се възлагат на учениците, имат коренно различно предназначение в сравнение с това на възрастните. Те не преследват обществено значими цели и резултати, а се използват като форма за усвояване на нови знания и развитие на компетентностите на децата (Ivanova 2012: 30).

Целта при метода на проекта е не толкова да се избере и разреши определен проблем, а учениците да разберат колкото се може повече негови аспекти (Legkostup 2013: 212). Методът на проектите залага на идеята за *учене чрез правене*. Чрез него се излиза извън рамките на обичайното обучение и се постига разнообразие в образователния процес. Методът има следните предимства: провокира интерес и мотивация за работа у учениците; осъществява връзка с теми от реалния живот; изгражда умения за работа в екип и самодисциплина; осигурява качествено затвърдяване на знанията. Чрез метода на проектите се акцентира на връзката между теорията и практиката, като се възлагат теми, свързани с учебното съдържание и отговарящи на целите на обучението. При проектно-базираното обучение обичайната среда на учене е заменена от по-непривична и непринудена обстановка, в която учениците се чувстват свободни и желаят да експериментират.

Процесът на работа по проект преминава през няколко етапа: 1. проучвателен, в който се изследва проблема и се формулира темата на проекта; 2. аналитичен (анализира се ситуацията, информацията и се планира изпълнението); 3. практически (включва реализацията на проектния замисъл и дейности); 4. презентативен (представяне на продуктите на проекта); 5. контролен, в който се прави оценка на проекта и работата на учениците (Nikolaeva 2004: 3).

Използването на проектния метод в обучението допринася за повишаване на познавателния интерес и активността на учениците, тяхната рефлексия и умение да прилагат усвоените знания на практика. В хода на проектната дейност учениците развиват редица умения: да планират работата си, да вземат обосновани

решения, да проявяват активна гражданска позиция. На учениците се предоставя възможност да участват в изпълнението на разнообразни дейности, свързани с планиране, организиране, проучване, изпълнение, събиране на информация от различни източници, прояви на сътрудничество, взаимопомощ и критично мислене (Lazarova 2018: 362). Работата по проект изгражда у учениците личностни качества – самостоятелност, отговорност, организираност, и способности – за реална оценка, за вземане на адекватни решения, за работа с информационни източници и комуникационни технологии.

„При реализация на проектно-ориентирания модел за работа с ученици се налага използване на интердисциплинарен подход. Темите са така подбрани, че тяхната реализация изисква прилагане на знания от различни предметни области. По този начин учениците формират умение за трансфер на знания, което е подготовка за разрешаване на реални житейски ситуации. Интегрирането на технологиите при работа на учениците по зададени тематични проекти повишава възможностите във всички етапи на работа – при процеса на изследователска работа, при подготовката на материалите, при представянето на крайния продукт или резултати от изследването“ (Radev 2010: 25).

В съвременното образование проектният подход е предпочитан от много учители, поради факта, че неговата философия и технология се намират в хармония и съзвучие с вкусовете и нуждите на модерните общества. Той има предимствата пред традиционните методи с това, че е един от основните канали за широко навлизане на съвременните технологии в образоването; дава възможност за автентично и многостранно оценяване на ученическите постижения; адаптира се към индивидуалните възможности, потребности и стил на учене на учениците. Проектният подход подпомага формирането на трайни интереси и навици за учене и саморазвитие; позволява да се поставят и реализират комплексни образователни цели – насочени както към развитие на многообразния интелект на личността, така и към стимулиране и подкрепа на неговото морално и емоционално-социално развитие. Проектният подход отрежда на учителя нова роля в процеса на обучение и възпитание – на консултант, посредник, сътрудник и съветник на своите ученици, но също така и активен участник и откривател на нов опит и познание като тях (Nikolaeva 2004: 5-6). От казаното дотук убедено може да се твърди, че използването на проектно-базираните подходи в учебно-възпитателната практика се превръща в работещ инструмент за решаване на много от наболелите ни проблеми. (Nikolaeva 2004: 48)

Проектът в часа по религия

Религията е един от най-мощните културно-творчески фактори. Само тя може да преведе на езика на конкретното време и на съответните хора божественото знание. Религията преобразява и изгражда нов възглед, ново съзнание, ново качество на светогледа на ученика за света и човека.

Предметът *Религия* е като останалите предмети, преподавани в училище, но същевременно се различава от тях. Той съчетава знания по богословие, история, нравственост, култура, изкуство, музика и православна традиция. Той е предназначен да научи учениците да бъдат творци на живота си и инициатори на собственото си усъвършенстване, да разбират своята уникалност и назначение, да съзнават себе си като отговорни членове на обществото и Църквата. Знанието в

предмета *Религия* може да бъде ориентир за учениците в много житейски ситуации и да им помогне, когато търсят истината, независимо дали са вярващи, или не са (Kirov 2017: 83).

Обучението по *Религия* се строи върху същите рационално-психологически основи, на базата на които се овладяват знания по който и да е учебен предмет (Kozhuharov 2001: 30). Усвояването на систематизирани научни знания чрез изучаване на отделни учебни предмети не води до задоволителни резултати, защото не е свързано с реалния живот и личния опит на учениците. По тази причина предметната учебна система се заменя с метода на проектите, който придава на обучението проблемно-активен характер, тъй като учениците изпълняват различни житейски практически задачи, съответстващи на техния опит (Pedagozi.bg).

Създаването на възможности за практическо обучение в клас може да осигури активен начин за разбиране на религиозното познание. Практическите дейности дават възможност на учениците да усвояват знания, умения и отношения на основата на преживявания в процеса на „учене чрез правене“. Те се учат, докато съвместно обсъждат, изследват, създават и откриват. При създадена среда, която насърчава практически дейности, учениците се запознават с предмета, който изучават, и започват да вземат самостоятелни решения в контекста на интерактивни учебни преживявания (Legkostup 2021: 173).

Като вид практическа дейност разработването на учебен проект по религия се поставя в прогимназиален етап. За първи път в учебника по религия за 6. клас на учениците е обяснено, че учебният проект е умение за проучвателско и творческо представяне на определен проблем (Religiya 2021: 196).

При въвеждането на проекта като практически метод на обучение в часовете по религия учителите запознават учениците с целта, етапите и изискванията за изпълнение, както и с това как ще се оценяват техните проекти. Чрез ясно представяне на учениците на това, което се очаква от тях да знаят и правят, те могат да станат активни обучаващи се и да придобият експертни познания по темата, които отговарят на съответните учебни цели, тъй като обяснявайки ползите от практическата дейност абстрактните понятия стават смислени, преносими и устойчиви, тъй като са свързани с изпълнението на дейност. Тази модалност на обучението се основава на социалното взаимодействие и следователно позволява на учениците да имат възможност да предоставят информация, докато усвояват нови, важни религиозни знания, умения и отношения (Legkostup 2021:173-174).

В Приложението на Учебника (с. 196-197) на учениците е изяснено, че умението да участват, подготвят и реализират учебен проект подпомага развитието на творческите способности и сътрудничество между учениците и поемането на отговорност. Участието в проект позволява: да се откриват междупредметните връзки; да се формират умения за структуриране на собствени идеи; да се защитават различни гледни точки; да се търси повече от едно решение на даден проблем. Учебният проект е самостоятелно проучване (учениците се подготвят самостоятелно), творческо-изследователска работа по дадена тема, насочена към постигане на определена цел и създаване на уникален продукт, извършвана за определен срок. В проектната дейност комбинирано се съчетават работа по проект и работа по групи. Проектът се разработва от група участници,

които формират екип за работа (проектен екип) и заедно изпълняват поставените задачи, след което представят резултатите. Всеки екип работи по определени правила, разпределя работата си и излъчва свой говорител. Учениците имат възможност да използват различни технически средства за целите на планирането, реализирането и представянето на проекта.

В табличен вид на учениците е описана работата по проекта:

Разработване на учебен проект	
Планиране на дейността:	Етапи за разработване на проекта:
1) Оформяне на екипи с по няколко ученици. 2) Избор на ръководител на проекта. 3) Осмисляне последователността на етапите на работа. 4) Съставяне на организационен план на работата по проекта, срокове и отговорници. 5) Изработване и оформяне на проекта. 6) Спазване на съветите за разработване на проекта. 7) Излъчване на говорител и представяне пред класа.	1) <i>Целеви етап</i> • Обсъждане и определяне целите на проекта. • Избор на тема на проекта. • Определяне дейността по проекта – изготвяне на постер (табло), електронна презентация, писмен текст, изложба, видео-филм, театрално представление, рекламен плакат, брошура и др. 2) <i>Подготвителен етап</i> • Определяне на правила за работа в групата (как ще се работи и кой за какво ще отговаря). • Разпределяне на задачите, срок за изпълнение и как ще се представят резултатите. • Определя се ръководител на проекта, който да следи за изпълнението на задачите в определения срок. 3) <i>Проучвателен етап</i> • Проучване на информацията по темата. • Уточняване източниците на информация и подбор на подходящи технически средства. • Събиране и подбор на информация от различни източници и извличане на данни, приложими за проекта. 4) <i>Практически етап</i> • Съставяне на план на работата по проекта, срокове и отговорници. • Определяне на срок за събиране на информацията и подготовка на проекта. • Разработване и завършване на изработения продукт (проект). 5) <i>Заклучителен етап</i> • Представяне на резултатите от проекта. • Оценяване на резултатите по предварително уточнени критерии.
Сформиране на екип за работа: <ul style="list-style-type: none"> • Участници: разпределяне по групи (оформяне на екип), който включва по няколко ученици. • Проектният екип – вие сте един отбор, едно цяло. • Изберете ръководител на екипа и говорител за представяне на проекта. • Определяне на време и място за среща на екипа и разпределяне на задачите и отговорностите. • Всеки може да изказва своето мнение и идеи за решаването на задачите. • Обсъдете предложенията заедно. Вземете крайно решение. • Помислете как ще презентирате и защитите проекта и ще представите решението си пред другите. • Поздравете се за добре свършената работа. 	

На учениците са дадени и съвети за успешна работа: да следват етапите на работа; да оформят екипите; да разпределят дейностите помежду си в екипа; да обсъдят по какъв начин ще осъществят проектната дейност; да ползват различни източници с достоверна информация; да не се отклоняват от темата на проекта. Всеки екип подготвя и презентира проекта според своите проучвателски разбираня, виждания и творчески решения. Последният съвет е да подготвят атрактивно представяне на проекта.

„Основен приоритет в обучението по религия е формирането на светогледа на учениците, тяхното духовно-нравствено възпитание, което се реализира в духа на Христовото учение и на най-новите постижения на педагогическата наука. Чрез предложените в Синаодалните учебници практически дейности за осмисляне и

прилагане на знанията религиозното познание става разбираемо за всяко дете, основа за устойчиво формиране на компетенции и изграждане на християнски характер“ (Legkostup 2021: 176).

Модел на проектно задание

Проектът „Храмът в моят роден край“ е реализиран през месец април 2021 г. с ученици от III а клас на ОУ „Панайот Волов“, гр. Варна, обучаващи се по иновативен училищен учебен план по проект „Дизайн и креативност“ с класен ръководител г-жа Ирина Владимирова и в школа „Православни християнски ценности и традиции“ към ЦПЛР – ОДК, гр. Варна при старши учител г-жа Дарина Мавродијева-Кючукова.

В учебната програма по религия (Програма 2018) темата за храма е застъпена в първи, втори, пети и шести клас. В първи клас учениците се запознават с храма като дом Божий и с начина, по който трябва да се държат в храма. Във втори клас още първият урок е посветен на храма в моя роден край. Урокът е за упражнения и практически дейности и изисква от учениците да познават устройството и предназначението на християнския храм, да разпознават храма сред другите обществени сгради; да описват и разказват за православни храмове, които познават; да знаят за светеца или празника, на които са посветени познатите храмове; да описват подредбата на иконите и да различават християнски символи; да спазват правилата на поведение в храма. „Храмът – съсредоточие на духовен и културен живот“ се изучава в пети клас в 6 учебни часа. Разглеждат се устройството, архитектурата и предназначението на храма, храмът като място за духовно и културно общуване и поведението в храма. В шести клас встъпителният урок е на тема „Храмът в живота на християните“. От учениците се очаква, че могат да дефинират и обясняват понятието за храм; разбират значението и дават примери за мястото на храма в живота на християните; познават видовете християнски празници, чествани в православния храм.

Проектната работа предоставя възможност за интеграция, както на теоретични знания от различни предмети, така и между теорията и практиката. Според Р. Вълчев рамкирането на усвоявания материал, на наученото е ключ към интелигентността. Комплексните тематични рамки се появяват след като мозъкът е събрал достатъчно данни, които могат да направят контекста значим. От тази гледна точка голяма е ценността на интердисциплинарите модели (на гражданското образование) - те създават много повече релевантност и контекст, и което е по-важно, помагат на учениците да разберат връзките в ученето (Valchev 2006: 17).

Представеният проект интегрира следните учебни предмети: *Религия, Компютърно моделиране, Информационни технологии* и др. Следователно развива у учениците редица ключови компетентности в областта на религията и информационните технологии; дигитални компетентности; умения за учене; социални и граждански компетентности; инициативност и предприемчивост; културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество.

Проектът може да се отнесе към групата „Изобразителни, визуални и конструктивно творчески дейности“. Той си поставя следните цели:

- да усъвършенства знанията по религия за ролята на храма като място за духовно и културно общуване и поведението в него;

- да развие умения за извличане на информация от различни източници, за систематизиране и класифициране на информация, за работа с книга и с електронен носител на данни;

- да повиши интереса към учене;

- да стимулира креативното мислене на учениците и да даде изява на техните творчески възможности;

- учениците да придобият умения за работа в екип.

Организирането на проектната работа на учениците започва с разделянето им на групи. Работата в група дава възможност да се създаде обстановка на сътрудничество, сигурност и възприемане, която се основава върху силните страни и способности на участниците (Valchev 2006: 39); тя предполага повече възможности за взаимодействие, за споделяне, за бързо предлагане на много идеи, за открояване на различни гледни точки, за разнообразяване на традиционната лекционна дейност или на взаимодействията в цялата група (Valchev 2006: 56). Екипната работа формира умения за решаване на проблеми и за преодоляване на конфликти. За реализиране на целта на проекта учениците се разделиха на четири групи, като всяка група включваше равен брой участници. Сформираниите екипи се състояха от ученици с различни възможности, както от такива, които бързо и безпроблемно се справят с учебното съдържание и поставените задачи, така и от ученици, които срещат трудности и работят по-бавно и несигурно.

На всички участници се постави темата на проекта „Храмът в моя роден край“ и им се даде възможност да изберат кои храмове да представят, след което им се възложиха конкретни дейности за изпълнение. Всеки един екип имаше за задача да намери материали за един от варненските храмове, който да представи пред своите съученици – катедрален храм „Свето Успение Богородично“, храм „Св. Атанасий“, храм „Св. Николай Чудотворец“ и храм „Св. Атанасий“ – кв. Винаца. В този етап на проекта – подбор на материали за избраните храмове – приоритет имат учениците. Тяхната задача е да „преровят“ максимално повече материали в интернет и да подберат значимото, което ще включат в презентациите си. В групата се споделят различни мнения, което води до активност на всеки ученик.

Проектно-базираното обучение е метод, който дава възможност учениците да бъдат поставени в активна позиция, те мислят и самостоятелно планират своите дейности за постигане на крайната цел – реализация и съдържание на готовия продукт, начини на изпълнение и на представяне, сами извършват изследователско проучване. Ролята на учителя в този етап от проекта е на консултант.

Разнообразните източници, от които учениците извличат информация, са повод за обмяна на нови идеи; желание за изява на силните страни на личността; стимулиране на диалогичното общуване между децата; поощряване на тяхната любознателност и познавателна активност. Още на етапа на събиране на информация и материали, необходими за осъществяване на проекта, у децата се развива умението да преосмислят и дискутират върху всичко, което са чули и видели, да обменят мисли по въпросите, които ги вълнуват, да доизяснят помежду си, а и съвместно с педагозите това, което не са разбрали (Ivanova 2012: 33). „Ефективната комуникация през XXI век е фундаментална за личния, учебния и професионалния ни успех“ (Daneva 2016: 237), а комуникационните умения са в

основата на друга важна компетентност – работата в екип.

Резултатите от проучвателната дейност на учениците са включени в е-книжка.

Фиг. 1. Електронна книжка

Книжката е изработена с помощта на сайта Book Creator. Тя съдържа кратка история на споменатите четири варненски храма. Книжката е двуезична и озвучена от учениците, т.е историята може да се прочете и да се слуша както на български, така и на английски език. Озвучаването на български език е дело на Павел Христов, Ивора Иванова и Ванеса Димитрова, а на английски език – на Анджелина Казаз. Илюстрацията на корицата е на Преслава Лефтерова. Фотографиите, използвани в книгата, са на г-н Емилиян Ялъмов, организатор в ОДК. В книгата са включени също и занимателни игри – пъзел с изображение на храма и графична картинка за оцветяване с програма Paint. Картинките за оцветяване са дело на учениците.

Освен това книгата има генериран QR код, предлагащ бърз достъп до нейния URL адрес. Това е направено, защото QR кодовете са добър и модерен начин за обмяна на информация и бързо се утвърдиха като практичен и леснодостъпен маркетингов инструмент (Koleva).

Публичното представяне на резултата от проекта е смисълът и голямата награда на учениците за положените усилия при разработването на проекта.

Тя е отпечатана като книжно тяло с благословието на Негово Високопреосвещенство Варненския и Великопреславски митрополит Йоан.

Изработената електронна книжка „Храмът в моя роден град“ може да се разгледа на следния интернет адрес:<https://read.bookcreator.com/5_vbrP4uXQfh9N58GdSsHV8KDnFp2/BPIsIkG6QAqSzrJI0CzO2Q>.

Оценка на проекта

Готовият продукт може да се използва като образователен ресурс, защото достъпно и атрактивно представя храмове във Варна. Той е доказателство за отличните дигитални умения на учениците, придобити в часовете по *Компютърно моделиране* и *Информационни технологии*; за усвоените знания по *Религия* относно храма като дом Божий и място за духовно и културно общуване.

Разработеният от учениците проект на тема „Храмът в моя роден край“ безспорно показва тяхната информационна, медийна и технологична грамотност, тяхната креативност и иновативност, тяхната комуникативност и способност за работа в екип.

Заклучение

Интерактивността е забавна и привлекателна за учениците, повишава интереса им, стимулира и мотивира тяхната активност в учебния процес, развива креативността им. Връщането на богословието единствено към текста и словото е незадоволително. Религиозното обучение трудно може да се откаже от изобилието, присъствието и сетивната сила на интерактивните средства. В днешния изпълнен с картини свят те са от голямо значение за религиозното обучение, именно поаради сетивно-естетическо си измерение (Andonov 2005: 210).

Проектно-базираното обучение не е ново в сферата на съвременното образование, но е един изключително актуален и ефективен метод в обучението по религия, тъй като съчетава поставянето на ученика в активна позиция и екипната форма на работа с възможностите на съвременните информационни технологии. Безспорно методът на проектите повишава познавателната и мотивационната ефективност на учениците, спомага да се осъществи цялостно и задълбочено проучване на дадена тема, а използването на ИКТ е ключов фактор за реализирането на дейностите.

Работата по проект освен че разширява и разнообразява учебната среда на учениците, включва изграждане на умения за самостоятелно учене, което се свързва с осмисляне на знанието и овладяване на социалния опит; работата в партньорски екипи съдейства за формиране на умения за общуване и вземане на решения, които са от първостепенно значение за бъдещия живот на учениците; възпитава чувство на отговорност в процеса на изпълнение на поставените задачи; развива аналитичното и критичното мислене; повишава успеваемостта на учениците и им дава шанс да създадат и представят един оригинален продукт с ясно изразена практическа стойност.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Andonov 2005: Andonov, B. Religioznoto obuchenie v Bulgariya v nachaloto na tretoto hilyadoletie. Sofia [Андонов, Б. Религиозното обучение в България в началото на третото хилядолетие, София].

Daneva 2016: Daneva, B. Komunikatsionni umeniya // **Kak da razvivame umeniya na 21-vi vek v chas? Ot uchiteli za uchiteli.** Sofia: Fondatsiya „Zaedno v chas“ [Данева Б. Комуникационни умения // Как да развиваме умения на 21-ви век в час? От учители и за учители. София: Фондация „Заедно в час“].

- Dimitrova 2021:** Dimitrova, N. Proektno-bazirano obuchenie vav virtualna sreda. // Dialogat v obrazovaniето – savremennost i perspektivi. Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, DIUU [Димитрова, Н. Проектно-базирано обучение във виртуална образователна среда // Диалогът в образованието – съвременност и перспективи. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ДИУУ].
- Ivanova 2012:** Ivanova, B. Vzaimovrazka mezhdu uchene i rabota po proekti v preduchilishtna vazrast. // Savremennoto obrazovanie: strategii, napravleniya, tsennosti. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo “Paisii Hilendarski”, s. 30-36 [Иванова, Б. Взаимовръзка между учене и работа по проекти в предучилищна възраст. // Съвременното образование: стратегии, направления, ценности. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, с. 30-36].
- Kirov 2017:** Kirov, D. Kontsepsiya s programa po religiya. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo “Paisii Hilendarski” [Киров, Д. Концепция с програма по религия, Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“].
- Koleva:** Koleva, Z. Instrumentat “QR kod” i negovite marketingovi prilozheniya [Колева, З. Инструментът „QR код“ и неговите маркетингови приложения]. <[https://www.academia.edu/9450341/\(status 26.07.2022\)](https://www.academia.edu/9450341/(status%2026.07.2022))>
- Kozhuharov 2001:** Kozhuharov, V. Pravoslavnoto obrazovanie v didakticheska svetlina. Teoriya i praktika na savremennoto uchilishtno pravoslavno obrazovanie. Veliko Tarnovo. [Кожухаров, В. Православното образование в дидактическа светлина. Теория и практика на съвременното училищно православно образование. Велико Търново].
- Lazarova 2018:** Lazarova, S. Proektat – forma za ovldyavane na osnovite na grazhdanskoto obrazovanie. // Inovatsii v obrazovaniето, Shumen, s. 360-366 [Лазарова, С. Проектът – форма за овладяване на основите на гражданското образование. // Иновации в образованието, Шумен, с. 360-366].
- Legkostup 2013:** Legkostup, M. Metodicheski aspekti na obuchenieto po religiya. Veliko Tarnovo: Faber [Легкоступ, М. Методически аспекти на обучението по религия. Велико Търново: Фабер].
- Legkostup 2021:** Legkostup, M. Sinodalnite uchebnitsi po religiya – inovatsii, uchebno sadarzhanie i prakticheski deynosti // Obrazovanie i tehnologii, br.12, s. 170-176 [Легкоступ, М. Синодалните учебници по религия – иновации, учебно съдържание и практически дейности // Образование и технологии, бр.12, с. 170-176].
- Nikolaeva 2012:** Nikolaeva, S. Proektat v obrazovaniето kato inovatsiya. – V: Inovatsii i interaktivni tehnologii v obrazovaniето, Sofia, s. 20-26 [Николаева, С. Проектът в образованието като иновация – В: Иновации и интерактивни технологии в образованието, София, с. 20-26].
- Nikolaeva 2004:** Nikolaeva, S. Proektno-bazirani podhodi v obrazovaniето: istoriya, nastoyashte, perspektivi. // Godishnik na Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski”, kniga Pedagogika, tom 97 [Николаева, С. Проектно-базирани подходи в образованието: история, настояще, перспективи, В: Годишник на Софийския университет “Св. Климент Охридски”, книга Педагогика, том 97].
- PBO:** Proektno-bazirano obuchenie [Проектно-базирано обучение]. <https://1suttg.com/files/inovativno/210640_%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BE%20%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5.pdf (status 20.08.2022)>
- Pedagozi.bg:** Pragmatizmat i personalizmat v didaktikata [Прагматизмът и персонализмът в дидактиката]. <<https://pedagogy-bg.blogspot.com/2018/03/personalizam-pragmatizam.html> (status 27.08.2022)>

- Програма 2018:** Uchebna programa po *religiya – hristiyanstvo – pravoslavie* [Учебна програма по *религия – християнство – православие*]. <file:///C:/Users/user/Downloads/UchProg_religia_hristiyanstvo_pravoslavie%20.pdf (status 25.09.2022)>
- Radev 2010:** Radev, P. Inovatsiite v razlichnite vidove obshtinski i darzhavni sredni uchilishta. // *Образование и технологии*. [Радев, П. Иновациите в различните видове общински и държавни средни училища. // *Образование и технологии*]. <<https://itlearning-bg.com/magazines/Spisanie2010/Ebook/e-book.pdf> (status 25.07.2022)>
- Religiya 2021:** Dechev, Z., L. Malev, D. Popmarinov, M. Legkostup, K. Nushev, D. Panayotova, K. Vateva. *Religiya – Hristiyanstvo-Pravoslavie, 6. klas*, Sofia: BPTS-BP [Дечев З., Малев Л., Попмаринов Д., М. Легкоступ, К. Нушев, Панайотова Д., К. Вътева. *Религия – Християнство – Православие, 6. клас*. София: БПЦ-БП].
- Stefanova:** Stefanova, R. Formirane na klyuchovi kompetentnosti chrez proektno bazirano obuchenie pri izuchavane na Vazrozhdenska literatura v gimnazialen etap [Стефанова, Р. *Формиране на ключови компетентности чрез проектно базирано обучение при изучаване на Възрожденска литература в гимназиален етап*]. <<https://diuu.bg/emag/9029/2/> (status 23.08.2022)>
- Valchev 2006:** Valchev, R. *Interaktivni metodi i grupova rabota v savremennoto obrazovanie*. Sofia: Tsentar “Otvoreno obrazovanie” [Вълчев, Р. *Интерактивни методи и групова работа в съвременното образование*. София: Център “Отворено образование”].